

СИСТЕМ КОМПЈУТЕРСКОГ ЖАРГОНА И ПАРАДИГМАТСКИ ОДНОС ЊЕГОВИХ ЈЕДИНИЦА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У жаргонској лексици компјутерског подјезика постоји своја структура која се разликује од структуре компјутерске терминологије. Компјутерска жаргонска лексика разликује се од терминологије по свом саставу врста речи. У компјутерском жаргону имамо велику разноврсност граматичких класа: осим именица и глагола, срећу се и многобројни придеви и прилози.

Анализа системских односа у компјутерском жаргону довела нас је до следећих закључака:

1. Системски односи су развијени у жаргону руског компјутерског језика, а жаргон српског компјутерског језика готово да не постоји.
2. Анализа компјутерског жаргона је показала да у лексици руског језика постоје веома развијени односи синонимије, хомонимије и полисемије.
3. Постојање синонимије и многих хипонима, обједињених хиперонимом, карактеристично је за оне појмовне области које су актуелне у разговору међу програмерима.

Након разматрања синонима компјутерског руског жаргона, уочили смо појаву *лингвистичке дискриминације супротног пола* (лингвистичког сексизма) и дошли до закључка да је тај подјезик “мушки” по граматичком роду његових лексичких јединица.

Компјутерски подјезик је веома интересантна појава за лингвистичко проучавање зато што га углавном стварају интелигентни и духовити млади људи који уживају у измишљању нових речи и израза како би номинирали појаве из свог окружења.

Кључне речи: компјутерски језик, жаргон, синонимија, хомонимија, полисемија, парадигматски однос, руски језик.

¹ dejan.markovic@filfak.ni.ac.rs

Жаргонска лексика компјутерског подјезика представља супстандардни лексички подсистем стандардног језика. У њему, као у било којем другом систему, постоји самосвојна структура и та структура је другачија него у компјутерској терминологији.

Као материјал за истраживање и писање овог рада послужио нам је богат корпус компјутерске лексике из различитих речника, коју смо и навели на крају рада.

Компјутерска жаргонска лексика специфична је по свом саставу врста речи. У терминологији, обично, највише има именица и глагола, док су придеви и прилози ретки, а службених врста речи нема. Све се то односи и на терминологију компјутера. У компјутерском жаргону имамо велику разноврсност граматичких класа: осим именица и глагола, срећу се и многобројни придеви (нпр. *укнутый* – сабијени форматом .uk), прилози (нпр. *криво (стоит)* – лоше учитано). Наравно да је то неопходно управо због функције оцене коју носе такве жаргонске јединице.

И у руском и у српском компјутерском жаргону уочавамо метафоричке јединице-калкове, а као што можемо видети, основни извор за стварање руских и српских компјутерских жаргонизама-метафора је лексика енглеског језика. – : рус. *плюшка* / срп. *колачићи* (енг. *cookie*) – историја обраћања корисника одређеним серверима; рус. *банка* / срп. *кутија* (енг. *box*) – персонални компјутер; рус. *башня* / срп. *кула* (енг. *tower*) – кућиште компјутера; рус. *крокодил* – компјутер стандарда *Green PC*. Пошто у преводу са енглеског имамо *зелени*, у последњем наведеном примеру ствара се асоцијација са (зеленим) крокодилом. Осим калкираних представа, у руском и српском жаргону су представљене и оригиналне метафоре: *болванка* – празан диск на коме може да се реже, док у српском за неискусног програмера кажу *сировина*, а добар познавалац је *махер* или *гуру*.

Интересантан енглески термин је *check box*: кутија коју је могуће означити или не означити приликом попуњавања образаца на Интернету или у неким програмима. У српском се она зове *штиклет*. Када је она означена, у српском се каже *штиклирано*. Мотивација те речи је у томе што то подсећа на женску штиклу. Руси за то исто кажу *галочка, поставити галочку*, пошто тај знак њих подсећа на птицу *галку* (срп. чавку).

Творбени систем енглеског језика врши утицај и на руски и српски језик када је у питању позајмљивања морфема. Забележили смо, између осталог, продуктивност енглеских суфикса *-er*, *-holic* (у српском прелази у *-холичар*) : рус. *кешер* → срп. *кешер* – програм који преноси податке у кеш меморију, рус. *гейм* → рус. *геймоголик* → срп. *гејмохоличар/игрохоличар* – особа која је зависна од играња различитих компјутерских игара.

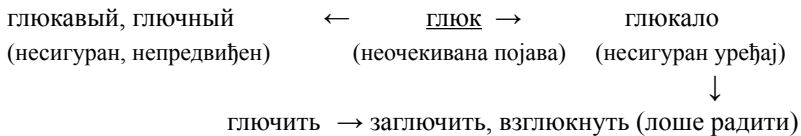
Заједно са уласком у једну од граматичких класа језика примаоца и добијањем особине рода, компјутерски англицизми добијају могућност

да се и у руском и у српском језику мењају као и све остале променљиве речи. Они се укључују у разноврсне граматичке конструкције, на пример: *имя хоста / име хоста* (генитив), *в ассамблере / (програмирање) у асемблеру*; *мы подконнектились / ми смо се конектовали* (прошло време свршеног глагола 1. лица множине).

Говорећи о компјутерским терминима који су употребом ван струке добили вредност општег лексичког фонда, Јањић (2014: 158) наводи разноврсне примере за проширење њиховог значаја «нарочито у говору младих, па се многобројни професионализми метонимизацијом и метафоризацијом све чешће трансформишу у жаргонизме: идем да се ресетујем (тј. да се одморим), ентер (уђи), лајкујем га (допада ми се) ... дилитуј се (нестани), спамуј се (немој да смараш), ја ћу се дисконектовати (прекидам сарадњу, дружење)», док примећује и обрнути процес када су «речи општег фонда прошириле своје значење у правцу рачунарске терминологије: домен, диск, тастатура, вирус, икона, миш, мајмунче, кућиште, вратанца, алати, мрежа, програм, прозор, пакет».

Све речи које се срећу у компјутерском жаргону улазе у састав деривационих гнезда, а на врху су називи одређених кључних појмова за програмере. Обично јединице парадигме имају широко значење и њихов превод је могућ само под условом постојања контекста.

У руском језику је посебно развијено гнездо од главне речи *глюк*:

Мањи број изведеница садрже парадигме *юзать* (користити): *заюзать, поюзать, юзер*; *гама* (компјутерска игра): (*гамеза, гамиться, гамосы*).

У даљем опису структуре лексике компјутерског подјезика, требало би размотрити постојање односа хипоним (надређени појам) и хипероним (подређени појам) међу јединицама (НОВИКОВ 1982: 138). У руском језику добро су развијене групе, обједињене називима *железо* (деталји уређаја компјутера) и *софт* (софтвер). У прву групу улазе хипоними *винт* (чврсти диск), *материнка* (матична плоча), *микрохи* (микрошеме) итд. У другу групу спадају хипоними *мелкософт* (програми фирме Микрософт), *шара* (условно-бесплатни програми), *варёзы* (недавно издати програми) и многи други.

У лексичком систему постоји одређена асиметрија (одступање од сређености, једноврсности у функционисању језичких јединица). Асиметрија структуре доводи у парадигматском плану до образовања полисемије, хомонимије, синонимије.

1) Полисемија у компјутерском жаргону је честа појава. Као пример навешћемо једну у низу вишезначних речи: *фича* (енг. feature) – а) одлика, функција (програма); б) нешто интересантно; в) нешто неразумљиво.

Полисемија је повезана са непрекидним развојем жаргонског система, са развојем лексичких значења неких од његових елемената.

Полисемија је присутна и у српском језику, али не унутар компјутерске лексике, већ између лексичких јединица компјутерске лексике и опште лексике српског језика:

Сурффер (од енг. *Surfer*; среће се и варијанта *серффер*, али је то неприхватљив правописни облик): а) особа која сурфује¹, јаше на таласима; б) особа која сурфује² (крстари) на Интернету.

Сурфовати (од енг. *surf*; среће се и варијанта *серфовати*, али је то неприхватљив правописни облик): а) одржавати се на снажним и високим таласима мора или океана стајањем на специјалној дасци, јахати на таласима; б) трагати за информацијама на Интернету прелазећи с једног на други сајт или с једне области на другу, претраживати.

Сурфовање (од енг. *Surf*; среће се и варијанта *серфовање*, али је то неприхватљив правописни облик): а) одржавање на снажним и високим таласима мора или океана стајањем на специјалној дасци; = сурф1; = јахање на таласима; б) трагање за информацијама на Интернету прелазењем с једног на други сајт или с једне области на другу; = сурф2; = претраживање.

Терминал (од енг. *terminal*): а) тастатура и монитор који су повезани на главни компјутер неке вишекорисничке мреже; б) почетна или крајња станица неке аутобуске, железничке, бродске или авионске линије.

2) Хомонимија је карактеристичан појам за руски жаргон, под утицајем је народне етимологије.

Тако су, на пример, жаргонизми *дрова* – срп. дрва – (програм Corel Draw / драјвери), *веник* – срп. метлица од прућа – (операциони систем Windows / тврди диск) образовани од различитих енглеских термина по сазвучности са једном те истом јединицом књижевног језика.

3) Синонимија се често среће у жаргону компјутера, јер је та појава карактеристична за било који жаргон. У руском језику пронашли смо синонимске низове који се састоје од две, три, четири и пет јединица.

Најфреквентнији су низови од две јединице: *скачивањ*, *сливањ* (срп. копирати информацију на компјутер); од три јединице: *гама*, *цаца*, *бирюља* (срп. компјутерска игрица); примери за четири и пет јединица у низовима: *убињ*, *покиляњ*, *грохнуњ*, *снести* (срп. обрисати информацију); *вирњ*, *вирусјака*, *червњ*, *бацилла*, *бјака*, *зверњ* (срп. компјутерски вирус).

Након анализе корпуса у руском језику, приметили смо велики број синонима у називима оперативних система. Нпр. називи за оперативни систем *MS-DOS* - *доска, дося, масадос, мздос*; за операциони систем *Windows* - *виндовоз, виндура, форточки*. У центру слике света носиоца компјутерског подјезика налази се сам компјутер: ни једна друга реч из речника компјутерског подјезика нема толики број синонима. Ми смо пронашли околу тридесетак таквих речи: *аппарат, банка, бандура, бима, бочонок, бука, бычок, вакса, ибээма, ибээмка, керогаз, комп, компостер, компухтер, контупер, крокодил, наколенник, пеньтох, пися, пропентюх, проха, псих, путер, тачка, цампутер, числогрыз, шестиум*.

Карактер стварања синонима указује на слободан, груб, неформалан разговор, на незваничне односе међу учесницима у компјутерској комуникацији, који су уобичајени за мушке колективе, блиске пријатеље, повезане послом и заједничким интересима, међу којима је компјутер присутан као нека отелотворена, активна супстанца. Овде смо запазили више могућих назива које можемо поделити у следеће групе:

а) неформални или другарски, хипокористички деминутиви, који се мењају по женској промени *ибээмка, ибээмочка, бима*. У овим случајевима њихови аутори, вероватно, подсвесно копирају модел стварања скраћених мушких имена, који постоје у књижевном језику: Александар - Саша, Сашенька, Дмитрий - Дима, Димочка;

б) респектабилни (који изражавају крајњи степен поштовања): *комп, путер, аппарат*. Приликом њиховог стварања очигледно је да се користи активна у омладинском жаргону тенденција која се огледа у придавању речима страног (енглеског) облика помоћу њиховог скраћивања;

в) ниски или «карневалски», који су створени по творбеним моделима стилски веома ниских речи - *псих, пися*;

г) називи који су настали помоћу различитих експеримената са фонетским обликом речи - *компухтер, контупер*, или каламбурског зближавања речи које слично звуче - *шестиум* од Пентијум, *квакать* – играти компјутерску игру *Quake, заниматься делом* – брисати фајлове помоћу наредбе *del*. Овде ћемо приметити да је *каламбур* омиљена стилска фигура у компјутерском подјезику. Његова главна особина је да у њему долази до прекида између гласовног облика речи и њене семантике. Каламбур је, у ствари, игра асоцијација. Проп каже (1984: стр. 107) да се «код каламбура смех јавља у случају када се у нашем сазнању општије значење речи замењује његовим спољашњим, *буквалним* значењем». Даље, по његовом мишљењу, «каламбур се може постићи нехотице, али се може и намерно стварати». Навешћемо следеће примере: *Айболит* (назив за ветеринара, од «Јао, што боли!») је програм чији је аутор Лозински Дмитрије; *Аккорд* (акорд, у музици се свира се истовременим притиском

прстију) је излаз из програма помоћу истовременог притискања тастера *Ctrl-Alt-Del*; *Алкоголик* (алкохоличар) је а) програмски језик *Алгол* и б) програмер на језику *Алгол*; *Астма* (астма као назив болести) је програмски језик *assembler*, а *Астматик* (астматичар) је програмер на том језику; *Блохолов* (ловац бува) је програм за проналажење и исправљање грешака итд. Приметили бисмо овде да се каламбур гради са обавезним фактором изненађења и, са друге стране, неочекиваног просветљења и одгонетања појма који се номинује.

д) презриви називи из народског говора, као што су *бандура*, *тачка*.

Носиоци жаргона динамично стварају синониме због тога што су им потребна разноврсна експресивна средства, док «повећана фреквенција појединих жаргонских јединица у говору смањује њихову експресивност, а велика резерва синонима помаже у избегавању честе употребе једних те истих јединица» (МАРОЧКИН 1998: 71).

Из разлога што се избор оперативног система увек активно исправља у кругу програмера, настало је много алтернативних назива тих система. Највише синонима има онај систем који се најчешће и користи (тј. систем *Windows*).

Упоредићемо сада појаву синонимије у компјутерском жаргону са синонимијом у језику струке. У руској компјутерској терминологији могу бити синонимни и термини са разном конструкцијом. Од два или неколико синонима на руском или српском језику бира се краћи термин или термин из енглеске терминологије: рус. *электронная вычислительная машина*, *ЭВМ*, *компьютер* → компјутер, рачунар; *память [запоминающее устройство] с произвольной выборкой*, *ЗУПВ*; *оперативное запоминающее устройство*, *ОЗУ* → RAM меморија. О краткој верзији термина може се говорити само онда када наспрам ње стоји основни (вишечлани) термин од чијих елемената је створена. Основни термин и његова краћа верзија су дублети. Кад кратка верзија потисне свог дужег конкурента, постаје основни термин. Кратка верзија вишечланог термина је производ закона језичке економије, а сам поступак њиховог формирања одвија се у складу са творбеним законима руског и српског језика.

Надежда Лаиновић-Стојановић на основу истраживања у свом раду (1999: 118) закључује да у српском терминосистему постоји већи број синонимског варирања него у руском, јер се руски термини брже стандардизују и не дозвољава се употреба синонима, већ се захтева, где год је то могуће, употреба једног термина за један стручни појам. У руској терминологији, која има дужу традицију од српске, мање има синонимије и ређе се користе позајмљенице. Комисије за стандардизацију стручних термина не успевају да прате бурни развој електронике и да стварају термине у духу и по правилима српског језика, те због тога научници-про-

фесори који прате нова открића (информације) углавном на енглеском језику употребљавају већ готове енглеске термине, а они се, најчешће, касније и стандардизују.

Значи, анализа системских односа у компјутерском жаргону довела је до следећег:

1. Системски односи су развијени у жаргону руског компјутерског језика, а жаргон српског компјутерског језика готово да не постоји.
2. Анализа компјутерског жаргона је показала да у лексици руског језика постоје веома развијени односи синонимије, хомонимије и полисемије.
3. Постојање синонимије и многих хипонима, обједињених хиперонимом, карактеристично је за оне појмовне области, које су актуелне за разговор међу програмерима.

Након детаљног разматрања синонима, учили смо појаву *лингвистичке дискриминације супротног пола* (лингвистичког сексизма) и дошли до закључка да она може да се јави код стручних подјезика, ако су носиоци подјезика углавном мушкарци или жене (по свом природном роду). Компјутерски подјезик је више «мушки» по граматичком роду његових лексичких јединица. Довољно је да погледамо лексеме-синониме за реч *компјутер*. У жаргонским називима појма *компјутер* мушки род је више заступљен у синонимима са позитивним и актуелним жаргонским конотацијама, а женски се среће у деминутивним синонимима и синонимима са негативном и ниподаштавајућом конотацијом. Интересантно је овде приметити да у енглеском језику именица *компјутер* не носи у себи одлике рода, јер у енглеском инаниматне именице које у морфологији немају категорију живог, немају род.

Иста тенденција се примећује и када су компјутерски неологизми пореклом из енглеског језика (а таквих је велика већина), на пример: *хајтек* од енг. *high technology*, *смајлик* од енг. *smile*, *гестбук* од енг. *guestbook*. Престиж, који се огледа у томе како они звуче, као и сама њихова појава, умногоме се одређује припадношћу жаргонизама мушком граматичком роду за разлику од њихових књижевних варијанти (*высокая технология, улыбка, книга отзывов*).

По запажању Крисина (2001: 99) «језичка игра карактеристична за говор интелигенције у различитим њеним варијантама више је својствена говору представника техничке интелигенције младог и средњег животног доба, а то су носиоци компјутерског жаргона». Уз ову констатацију бисмо додали да је компјутерски подјезик управо и интересантан зато што га стварају интелигентни и духовити млади људи који уживају у измишљању нових речи и израза како би номинирали појаве из свог окружења.

Т.И. Јерофејева у свом истраживању (2000: 89–90) долази до закључка да мушкарци боље од жена познају и чешће у говору користе жаргонизме. Жене су, како она запажа, више оријентисане на нормативност, на стандардно коришћење језичких средстава, док мушкарци теже слободном понашању и неубичајеном, нетривијелном приступу језику.

Цитирана литература

- ЈЕРОФЕЈЕВА, Татјана (Ерофеева Т.И). *Социолект в стратификационном исполнении, Русский язык сегодня*. Выпуск 1. Сборник статей / РАН. Москва: Институт русского языка им. В.В. Виноградова, 2000.
- ЈАЊИЋ, Марина. „Језички конфликт у «Свету Компјутера»». *Научни састанак слависта у Вукове дане* књ. 43/1 (2014): стр. 149—162.
- КРИСИН, Леонид (Крысин Л.П). *Современный русский интеллигент: попытка речевого портрета*, Москва: Русский язык в научном освещении №1, 2001.
- ЛАИНОВИЋ-СТОЈАНОВИЋ, Надежда. «Синонимия в языке специальности (на основе русского и сербского материала по электронике)». *Лингвистические, культурологические и методические вопросы обучения русскому языку как иностранному: VII Међународни симпозијум МАПРЈАЛ (од 9. до 12. априла 1998)*. Велико Трново: Сира, 1999: стр. 115—118.
- МАРОЧКИН, Александар. *Лексико-фразеологические особенности молодежного жаргона (на материале речи молодежи города Воронежа)*. Диссертация кандидата филологических наук. Воронеж, 1998.
- НОВИКОВ, Лав. *Семантика русского языка*. Москва, 1982.
- ПРОП, Владимир. *Проблеми комике и смеха*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 1984.

Извори

- БРЗУЛОВИЋ, Слободан. *Компјутерске скраћенице*. Чачак: Компјутер библиотека, 2003. – 272 стр.
- ВАУЛИНА, Јелена (Ваулина Е.Ю). *Толковый словарь пользователя компьютера*, Санкт-Петербург, 1998. – 456 стр.
- ГОЛОВАНОВ, Николај (Голованов Н.А), *Современный англо-русский словарь компьютерных технологий*. Москва: Бук-пресс, 2006. – 528 стр.

- ГРИГОРЈЕВ, Вјачеслав (Григорьев В.Л), *Англо-русский толковый словарь компьютера*, Москва: Компьютер, 1997. – 471 стр.
- ДОРОТ, Вјачеслав и Фјодор Новиков (Дорот В.Л., Новиков Ф.А). *Толковый словарь современной компьютерной лексики*, Санкт-Петербург: БХВ, 2004. – 608 стр.
- МИЗИНА, Ирина и Илија Жильцов (Мизинина И. Н, Жильцов И. В). *Англо-русский и русско-английский словарь компьютерной лексики*, Библиотека: учебные словари. Москва: ОЛМА-Пресс Образование, 2004. – 695 стр.
- ЛАИНОВИЋ-СТОЈАНОВИЋ, Надежда и Викторија Џунић. *Енглеско-немачко-француско-српски-руски речник из електронике (9000 термина)*. Ниш: Студентски културни центар, 2001. – 605 стр.
- МОКИЈЕНКО, Валерије (Мокиенко В.М). *Большой словарь русского жаргона*. Санкт-Петербург: Норинт, 2000. – 720 стр.
- ЊУТН, Хенри, *Речник комуникационих технологија*. Чачак: Компјутер библиотека, 2004. – 1820 стр.
- ТОШИЋ, Живко и Татјана Тошић. *Речник рачунарске технике и информатике (енглеско-руско-српски) са 35000 термилошких јединица*. Београд: Грмеч, 1988. – 1236 стр.
- ШОЛАЈИЋ, Михаило. *Речник нових компјутерских речи и израза*. Чачак: Компјутер библиотека, 2000. – 410 стр.
- ШОЛАЈИЋ, Михаило. *Цепни компјутерски речник*. Чачак: Компјутер библиотека, Чачак, 2000. – 367 стр.

Дејан С. Марковић

СИСТЕМА КОМПЈУТЕРНОГО ЖАРГОНА И ПАРАДИГМАТИЧЕСКОЕ ОТНОШЕНИЕ ЕЕ ЕДИНИЦ В РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

Структура жаргонной лексики компьютерного подязыка отличается от структуры компьютерной терминологии. В компьютерном жаргоне заметно разнообразие грамматических классов: есть и существительные, глаголы, прилагательные и наречия.

Анализ системных отношений в компьютерном жаргоне привел нас к следующим выводам:

1. Системные отношения развиваются в российском компьютерном жаргоне, а в сербском языке это явление почти не существует.

2. Анализ компьютерного жаргона показал, что в такой лексике русского языка очень развиты отношения синонимии, омонимии и полисемии (многозначности).

После рассмотрения синонимов русского компьютерного жаргона, мы в наименованиях заметили появление языковой дискриминации по половому признаку и что этот подъязык условно можно назвать «более мужским» по выражению грамматического рода его лексических единиц.

Компьютерный жаргон в качестве особого подъязыка системы русской лексики является очень интересным явлением для лингвистического анализа и рассмотрения так как его в основном создают молодые интеллектуалы и остроумные люди, которые любят изобретать новые слова и фразы, чтобы дать название предметам своего реального окружения.

Ключевые слова: компьютерный язык, жаргон, синонимия, омонимия, полисемия, парадигматический отношения, русский язык.